Theodor Iordănescu (1874-1953)

Reflexiuni asupra învățământului clasic

București
13 iulie 2025

Reflexiuni asupra învățământului clasic[1]

În timpurile din urmă s'a vorbit mult în favoarea limbilor și a culturei clasice și se pare că o reacțiune se observă pretutindenea. De unde nu mai mult decât acum 15 ani limbile moarte erau condamnate la peire, căci chiar pedagogii ziceau că elevii nu trebue să învețe ceea ce trebue să uite, acum se vede greșeala ce s'a făcut cu limitarea clasicismului în unele școli. Slăbiciunea elementelor ce ies din școlile noastre se observă de către toți și mulți se întreabă de cauză, fără să cerceteze lucrul mai aprofundat. Poate oare numai știința pozitivă și rece să formeze educațiunea tineretului? Cea mai mare parte dintre pedagogii actuali se pronunță contra și utilitariștii americani văd că o astfel de educațiune dă oameni slabi pregătiți, pentru a înfrunta greutățile vieței. Chiar Francezii se plâng de neglijența studiilor clasice în licee, căci aceasta aduce scăderea nivelului culturei generale. Nici noi nu stăm mai bine, deși s'ar părea că mărimea numărului orelor de limba latină a adus un progres pe terenul învățărei limbelor clasice. Am arătat însă că învățământul nostru educativ a pierdut mult prin scoaterea limbei grecești. În adevăr învățarea limbelor clasice este un mijloc excelent de educațiune a spiritului nostru și fără o cultură filologică nu poate nimeni să se numească învățat. Numai cine are o educațiune filologică se poate numi învățat, căci numai filologia pune în acțiune multiplele puteri ale spiritului. Cu cât o națiune a rămas mai credincioasă studiilor clasice, cu atât mai mult s'a desvoltat și înflorit gustul pentru tot ce e frumos și mare și cu atât mai mulți oameni iluștri s'au produs. De aceea educațiunea tineretului trebue îndreptată în această direcțiune și limbile clasice să nu lipsească din liceul nostru.

S'a zis, cu drept cuvânt, că liceul nostru este o școală de educație și nu de specializare. Dacă lucrul este așa și nu trebue să fie altfel, de ce nu se observă în tot cursul? De ce în cursul superior începe așa numita specializare, care este în detrimentul educațiunei generale? În adevăr în cursul superior real s'a suprimat limba latină fără să se pună nimic în loc. Cum se împacă educațiunea generală cu lipsa, totală a limbei latine dela cursul real, când această limbă este o adevărată gimnastică a spiritului? Oare rolul educativ al liceului se termină cu cele patru clase? Nici cel puțin nu este o consecuență pentru cealaltă secțiune, căci matematica, și științele nu sunt escluse nici dela secția modernă și nici chiar dela cea clasică. Tot așa s'ar putea spune că nici științele nu au nici un rol în secția clasică, dacă nu am avea în vedere scopul general al educațiunei. Nu se poate zice că inginerului, arhitectului, medicului, etc., nu-i este necesar studiul limbilor clasice. Din contră chiar Americanii observă că lipsa de fond clasic face ca să nu aibă nici medici eminenți, nici advocați cu vază și chiar nici ingineri solizi. Dar lucrul acesta l-am mai arătat și altă dată; ceeace vreau să arăt în aceste câteva rânduri este că lipsa fondului clasic prejudiciază și celelalte studii, cum sunt limba română și limba franceză. Am avut ocaziune să iau parte la mai multe examene de absolvire și am rămas surprins de lipsa de orice pregătire a elevilor noștri, spre a trata o chestiune ori cât de simplă. Nu găsești nici o legătură în diferitele părți

1 În „Idei și fapte", *Revista Generală a Învățământului*, an. 7, nr. 8, 1911-1912, pp. 482-485.

ale vorbirei lor, lipsa de judecată chiar în cele mai elementare chestiuni și o servilitate de speriat, în ceeace privește isvoarele din cari mai toți candidații își compun subiectele lor. Dacă te-ai apuca să discuți cu asemenea candidați ar fi un dezastru, căci nu ar fi în stare să îți arate propria lor judecată, deși cei mai mulți ajung critici literari, teatrali și chiar poeți simboliști, creatori foarte rar.

Nu mai puțin slabi ies elevii la limba franceză, căci le lipsesc tocmai fundamentul, adică limba latină, deși se acuză programul actual de două ore pe săptămână. Nu mai vorbim că lipsa gramaticilor se resimte în ultimele timpuri și puținii cercetători pe terenul istorii limbii românești sunt tot din generațiile vechi.

De aceea cred că pe lângă o reformă în metoda de predare a limbilor vechi, despre care am scris în «Convorbiri Literare (XLV, 8.909), să se introducă limba latină și la cursul real din clasele superioare căci este un nonsens ca să dai elevului noțiuni de limba latină, punându-l să învețe declinare și conjugare și când e vorba să învețe limba și cultura romană să-l oprești. După cum la cursul modern sunt ore de matematică tot asemenea să se pună și la cursul real ore de latină, care să fortifice spiritul elevilor. Eu am făcut o constatare cam dureroasă și anume că secțiunile reale sunt în majoritate din streini, iar dintre elevii realiști pe care i-am cunoscut de șeapte ani la liceul la care funcționez, numai doi; după multe greutăți, au putut intra la școala de inginerie, nici unul la facultatea de științe (matematici) și vre-o doi în școala de artilerie și geniu. Cei mai mulți, după ce au văzut că nu pot face, nimic cu realul, au venit și au dat diferența de limba latină și oricine știe ce însemnează a da diferența de limba latină un realist. Nu ar fi deci mai bine să se pună limba latină și la realiști, ca să aibă și ei drumul deschis la drept, visul de aur al orcărui licean, sau chiar la litere? Acest lucru s'ar putea face fără multă pagubă pentru cursul real dacă am sacrifica limba engleză sau limba italiană dela acest curs. În adevăr realistul să cunoască o limbă mai mult decât modernistul? De ce inginerul să știe englezește pe când filologul, care are nevoe decât mai multe limbi, să nu o cunoască? Nu intrăm în amănunte dar autoritatea școlară s'a convins singură de puținul progres ce se face în acea direcțiune, mai cu seamă cu elevii realiști, și pe cale de regulament a și desființat aceste limbii la cele mai multe licee din țară, înlocuindu-le cu agronomia. Dar și aci valoarea educativă a științelor agronomice nu ar trebui aplicată numai realiștilor căci cultura zarzavaturilor, creșterea cailor sau diferitele feluri de îngrășăminte interesează deopotrivă pe realist ca și pe modernist care are aceleași ore de chimie sau de științe naturale. Deci ori se pune agronomia la tot cursul ori se desființează și dela real. În tot cazul mai logică ar fi desființarea agronomiei din licee unde se face foarte greu și presupune o specializare și înlocuirea ei cu ore de limba latină, singura în stare de a forma mintea tinerilor generațiuni, dând impulsuri pentru cercetări serioase în diferite direcțiuni. Numai astfel va scăpa liceul de învinuirile aduse de către profesorii universitari, că seriile ce intră în universitate sunt din ce în ce mai slabe, mai puțin pregătite pentru o cultură mai întinsă și mai puțin apte pentru o asimilațiune mai serioasă. Numai contactul cu cultură clasică și studiul mai aprofundat al limbilor vechi pot să prepare pentru carieria științifică, căci numai cel ce aspiră către un ideal, poate să creeze o

știință adevărată.

Aceste idei mi-au fost sugerate citind cartea lui Karl Schirmer: *Bilder aus dem römischen Leben*. Este o carte de citire pentru, clasele superioare ale liceelor, care a luat naștere din conferințele ținute elevilor realiști, cari, cum spune autorul, nu trebuie să rămână mai pre jos de colegii lor din liceul clasic. Întreaga operă se compune din șase capitole cari coprind cele mai interesante momente din vieața Romanilor.

În primul capitol se descrie Roma, locuitorii și locuințele începând cu frumoasele cuvinte ale lui Varro: *Divina natura dedit agros, ars humana aedificavit urbes*. Astfel situațiunea Romei lângă râul Tibru, colinele ce o brăzdează și desvoltarea ei în decursul timpului sunt descrise pe scurt dar cu precizie. Forul cu monumentele lui și capitolul cu templele face legătura între partea oficială a clădirilor Romei și locuința privată a Romanilor. Înainte de a descrie o casă romană autorul arată că prinți cu gust artistic sau învățați cu simț pedagogic au restaurat case romane în clasica Germanie, pe cari elevii le ar putea vedea la *Aschafenburg* (casa Dioscurilor) sau la *Potsdam* (Vila lui Glaucus) sau la *Frankfurt a M* (modelul de casă romană a lui Diesterweg).

În cap II Schirmer ia vieața unui om și o descrie dela naștere până la moarte (Von der Wiege bis zum Grabe). Omul pe care îl descrie este Cicero a cărui vieață bogată în fapte însemnate se oglindește mai bine ca a oricărui Roman, în scrierile sale multiple. Aci autorul descrie nașterea cu obiceiurile ei, darea numelui în ziua a noua și deci ocaziune de a vorbi despre nume la Romani. Mai departe Cicero merge la școală, deci se impunea descrierea învățământului, luarea togei virile, diferite funcțiuni, căsătoria lui Cicero, bogată în curiozități și deci ocaziune de a da amănunte în privința căsătoriei la Romani. Chiar despre sclavi găsește autorul ocaziune să vorbească, când amintește despre *Tiro*, acel sclav devotat al marelui orator în îngrijirea căruia își lasă fiul. În fine tragica moarte a lui Cicero îl face să vorbească despre înmormântare și despre monumentele funerare ilustrându-le cu diferite figuri.

În capitolul III descrie ziua unui Roman cu scularea de dimineață și *salutatio*, cu plimbarea și vizitele, cu *cena* și *comissatio* iar în capitolul următor se tratează diferitele distracțiuni ale unui roman.

În capitolul unde se tratează arta militară autorul ia ca punct de plecare castrele romane dela *Saalburg* începând cu frumoasele versuri: *Tu regere imperio populos, Romane, memento*. Cartea se termină cu descrierea modului cum călătoreau Romanii dând diferite indicațiuni asupra căilor de comunicație, a înlesnirilor de călătorie, a comerțului, etc.

În întreaga operă Schirmer, într'un stil curgător, își bazează afirmațiunile în mare parte pe autorii clasici cari se traduc în liceu și cari sunt citați, în original, la fiecare pas. Nu trece nimic fără să raporteze la vieața actuală, făcând asemănări și deosebiri. Toți termenii sunt redați cu expresiunea corespunzătoare latinească și celor mai mulți li se face și etimologia. Astfel lat. *tegula* a dat germanul *Ziegel*, englez. *noon* (afternoon) este lat. *nona* (hora) *triclinium* amintește modernul *klinik*, *cochlear* a dat francezul *cuiller*, iar *tabernae* se găsește în germ. *Zabern*, franc. *Saverne* (nume de oraș); ba chiar germ. (niederdeutsch) *Kneipe*, crede autorul, a fi lat. *Canabae*, de și nu cores-

punde nici etimologic nici semantic, etc. Schirmer ne dă şi etimologii independente conforme cu ultimile cercetări ale gramaticei comparate. Aştfel: *auriga* eşte *aureae* (frânc) şi *agere* (nu *iugum* cum era vechea credinţă); *companium* cum pane sau *classis* comparat cu καλέω (doric κλᾶσις). De altfel are şi unele etimologii învechite ca *Roma* dela ῥέω (cum cred încă mulţi aştăzi), *atrium palatium* care n'are a face cu *palas*, după cum nici *birrus* care n'a dat *Bureau*, cum crede Schirmer, ci *béret*.

Şi când ne gândim că aceaştă carte eşte menită pentru realiştii germani, ai căror şträmoşi n'au avut altă legătură cu poporul roman decât a duşmăniei atroce, atunci ne putem face idee de ce naţiunea germană progresează şi eşte renumită pentru soliditatea gândirei sale. Prin faptul că Germanii învaţă «latineşte, greceşte şi alte lucruri învechite», nu au devenit nici «oameni antici» nici «medievali» cum se scria în *Natura*, unde se reproducea părerile unui naturalişt (*Natura* II. 3.93), ci din contră oameni de ordine şi întreprinzători, aspirând către un ideal bine determinat. Dece nu îi imităm, când trecutul noştru ne îndreptăţeşte mai mult la aceaşta?

T. IORDĂNESCU